

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Μ. ΜΠΟΝΤΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Μ. ΜΠΟΝΤΑΣ
ΤΕΩΣ ΔΙΟΝΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ
ΛΟΓΟΓΡΑΦΟΣ - ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ
Γ. ΣΟΗΚΑ 17 - ΤΗΛ. 0465 / 21.614
803 00 ΣΙΑΤΙΣΤΑ

ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΚΝΟ ΩΣ ΤΗ ΣΤΕΡΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1985

ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΚΝΟ ΩΣ ΤΗ ΣΤΕΡΝΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ

(Μια συνοπτική μελέτη του βασικού τρίπτυχου της ανθρώπινης ζωής: Γέννηση -Γάμος- Θάνατος, όπως καθορίζεται απ' τα έθιμα τις παραδόσεις και τις δοξασίες του λαού της Σιάτιστας).

Α) ΤΟΚΕΤΟΣ ΚΑΙ ΒΑΦΤΙΣΗ

Το μεγάλο μυστήριο της ζωής απ' τα πανάρχαια χρόνια δημιούργησε στην ψυχή των ανθρώπων φόβους και δεισιδαιμονίες που στο μακρινό τους υπόβαθρο βυθίζονται οι αρχέγονες ρίζες των λαϊκών δοξασιών και εθίμων σχετικά με τη γέννηση.

Στη Σιάτιστα τα πολλά παιδιά-ιδιαίτερα τ' αγόρια, τα «πιδιά» -θεωρούνταν θεϊκή ευλογία. Η κύρια ευχή που δινόταν και συνεχίζει να δίνεται και σήμερα στους νεόνυμφους («στεριωμένοι και με γιο») αποδειχνει ότι απώτερος σκοπός του γάμου είναι η απόκτηση παιδιών και μάλιστα αρσενικών.

Στην περίοδο της εγκυμοσύνης, «τ' ς αγγαστριάς», όταν γίνονταν αντιληπτά τα πρώτα συμπτώματα του τοκετού επιβαλόταν να τηρηθεί το γεγονός μυστικό. Αυτό επέβαλε η πρόληψη η ριζωμένη στην έμφυτη γυναικεία ντροπή και ο φόβος της βασκανίας. Η μέλλουσα μητέρα προετοίμαζε τα σπάργανα του παιδιού («τα μ' κράτκα») και κρεβάτι («την κούνια») ένα μήνα πριν από τον τοκετό. Σαν φτάσει η ώρα του τοκετού προσκαλούνταν η μαία ή «μαμή», για να βοηθήσει στη γέννα, η μητέρα της νύφης και άλλες πολύπειρες κυρούλες και θείες για να συμπαρασταθούν στην ώρα του τοκετού και να ευχηθούν το «καλή λιφτιριά».

Μόλις γεννιόταν το βρέφος «η μαμή» έκοβε τον ομφαλό του και μαζί με τον πλακούντα (ή το «ύστερο») τα έβαζε στο χώμα. Έλουζε το βρέφος με νερό και ρακί σαν απολυμαντικό, το αλάτιζε για να μη γίνει «ανάλατο» δηλαδή νωθρό ανίκανο, και τύλιγε το βρέφος σε «φασκιές» (κεντημένες πάνινες λουρίδες). Μετά το φάσκιωμα ή σπαργάνωμα του μωρού έβαζε το μωρό στ' αριστερά της μάνας του για να κοιμηθεί. Έπειτα η μαμή ανάγγελε στους συγγενείς το γεγονός και «έπαιρνε τα χαρίκια». Οι συγγενείς ετοίμαζαν τις πατροπαράδοτες «λαγγίτες» (ειδικά ζυμαρικά με μέλι και ζάχαρι) και επισκέπτονταν τη λεχώνα για να τη συγχαρούν και να δουν το νεογέννητο. Όταν ο ήλιος βασιλευσε οι επισκέψεις στο σπίτι της λεχώνας σταματούσαν, για να μην εισχωρήσουν τα κακά πνεύματα.

Την Τρίτη ημέρα της γέννησης γινόταν επίσημα απ' τη μαμή το λούσιμο του νεογέννητου, τα «κουλουμπήσια» ή «κουλουμπήσια». Μετά το μπάνιο οι προσκαλε-

σμένοι έρριχναν στη λεκάνη με το νερό και το μπαχτσίσι (φιλοδώρημα της μαμής τρία αμύγδαλα και ένα δαχτυλίδι). Το νεογέννητο μετά παραδινόταν στον παπού και κατόπιν στη γιαγιά, οι οποίοι δώριζαν παιδί και μητέρα. Το ίδιο έκαναν και οι γονείς της λεχώνας. Κατόπιν η μαμή έσπαζε στα κεφάλια των μικρών παιδιών την κουλούρα (ψωμί στολισμένο με αμύγδαλα και παραστάσεις) αρχίζοντας από πρωτότοκο παιδί που είχε γονείς, για να ευτυχίσει το νεογέννητο, και πρόσφεραν σ' όλους πλάφι και λαγγίτες, ετοιμασμένα από τη γιαγιά. Όταν τελείωνε το λούσιμο, η μαμή τύλιγε το παιδί στο πουκάμισο του πατέρα του για να τον αγαπά. Στα σπάργανά του έδεναν για τρεις μέρες τ' αμύγδαλα, τα φυλαχτά, τα κοσμήματα και το δαχτυλίδι της μητέρας και μαζί κομμάτι απ' την κουλούρα για να ευχαριστηθούν οι μοίρες κατά την επίσκεψή τους και να «το μοιράσουν» καλά, να του δώσουν, δηλαδή, καλή τύχη.

Την όγδοη μέρα απ' τον τοκετό γίνονταν τα βαφτίσια του παιδιού, για να πάρει το μωρό τη θεία χάρη και για να μην πεθάνει ξαφνικά αβάπτιστο. Την παραμονή της βάφτισης στέλνονταν στον ανάδοχο και στη μαμή «το Κανίσκι» (δύο μεγάλες ζυμωμένες κουλούρες) και μια ορισμένη ποσότητα ζάχαρης και καφέ). Ο ανάδοχος έστελνε πρώτα στην εκκλησία κανέστρι με αναγκαία για τη βάφτιση: λαμπάδες, σαπούνι, ενδυμασία για το βρέφος κ.λ.π. και μετά ερχόταν και ο ίδιος με τη συνοδεία των δικών του. Η μαμή έφερνε το βρέφος στην εκκλησία τελούσαν το μυστήριο χωρίς την παρουσία των γονιών του. Οι τελευταίοι περίμεναν στο σπίτι τα παιδιά που έτρεχαν για να ανάγγειλουν στους γονείς το όνομα του μωρού. Το πρώτο παιδί έπαιρνε τα περισσότερα νομίσματα, ενώ τα υπόλοιπα από ένα. Στο νεοφώτιστο δινόταν και συνεχίζει να δίνεται και σήμερα τ' όνομά της γιαγιάς ή του παπού ή κάποιου θείου, είτε ήταν ζωντανοί, είτε πεθαμένοι, για ν' αποτελεί τη συνέχεια τους στην αλυσίδα της ζωής.

Αφού βαφτιζόταν το βρέφος, η μαμή το έντυνε με τα δωρισμένα απ' τον ανάδοχο ρούχα, τα παράδινε στον ανάδοχο και αυτός στη μητέρα του, ευχόμενος «να είναι τυχερό το όνομα να ζήσει, να προκόψει να φέρει κι' άλλα αδέρφια». Εκείνη έκανε τρεις μετάνοιες και φιλούσε το χέρι του αναδόχου. Ο ανάδοχος μοίραζε στους παρισταμένους μικρούς σταυρούς ή εικόνες (βαφτίσια ή μαρτυριές). Στο τέλος ακολούθουσε γεύμα στους συγγενείς και διασκέδαση.

Η μητέρα της λεχώνας υπήρχε συνήθεια, για τις 40 μέρες της λεχωιάς, να περιποιείται και να συμπαρίσταται στην κόρη της ωσότου την 40η μέρα να λειτουργηθεί στην εκκλησία και να αναγνώσει γι' αυτήν ο ιερέας ειδική ευχή.

Β) Ο ΑΡΡΑΒΩΝΑΣ ΚΑΙ Ο ΓΑΜΟΣ ΣΤΗ ΣΙΑΤΙΣΤΑ

Επειδή ο γάμος αποτελεί σπουδαιότατο σταθμό στη ζωή, ο λαός από παλιά συνέδεσε τ' αρραβωνιάσματα και τα στεφανώματα με πολλά ωραία και γραφικά έθιμα, που παρουσιάζουν καταπληκτική συνοχή και ενότητα. Ειδικά στη Σιάτιστα τα χαρμόσυνα αυτά γεγονότα συνδέθηκαν με ωραιότατο τελετουργικό τυπικό με πανηγυρικό χαρακτήρα.

Ο παραδοσιακός αρραβώνας στη Σιάτιστα αρχίζει με πρωτοβουλία των γονέ-

ων της νύφης και του προξενητή ή της προξενήτρας. Ακολουθεί η διάδοση του αρραβώνα σ' ολόκληρη τη Σιάτιστα και γίνεται ανταλλαγή γλυκών και κρασιού μεταξύ των συμπεθερών για το «χαϊρλιδικό Το πρώτο από τα τραγούδια είναι το πανελλήνια γνωστό «Λάμπουν τα χιόνια στα βουνά...» Η επόμενη εβδομάδα είναι εβδομάδα προετοιμασίας. Την Τετάρτη στο σπίτι της νύφης, πολλές γυναίκες βοηθούν να παρασκευαστούν «τα σαλιάρια» (παραδοσιακό Σιατιστινό γλυκό «300 και πάνω. Την Παρασκευή τα σαλιάρια στέλνονται στο σπίτι του γαμπρού. Τα παλιά χρόνια μάλιστα μαζί με τα σαλιάρια στέλνονταν και ένα χαρτί στο οποίο αναγράφονταν όλα τα είδη της προίκας (ρουχισμός, ακίνητα, μετρητά κ.λ.π.). Ο γαμπρός με το ίδιο άτομο που φέρνει τα σαλιάρια στέλνει τα πρώτα δώρα στη νύφη (φόρεμα και διάφορα καλλυντικά).

Το Σάββατο με κατάλληλο άτομο ειδοποιούνται προφορικά οι συγγενείς και φίλοι να παρευρεθούν στα επίσημα «το λεγόμενο γλέψιμο» την Κυριακή. Έτσι μετά την απόλυση τη εκκλησίας συγκεντρώνονται όλοι οι προσκαλεσμένοι του γαμπρού στον περίβολο της εκκλησίας με τα δώρα τους και ξεκινούν για το σπίτι της νύφης. Μπροστά προχωρούν οι γυναίκες και ακολουθούν οι άντρες τραγουδώντας, το πατροπαράδοτο τραγούδι «Λάμπουν τα χιόνια στα βουνά ...»

Οι συγγενείς της νύφης παραταγμένοι στην αυλή του σπιτιού δέχονται τους συμπεθέρους. Αφού γεμίσουν τα δωμάτια παρουσιάζονται στις θύρες των δωματίων οι οικοδεσπότες και οι στενοί συγγενείς και καλωσορίζουν τους συμπεθέρους. Αρχίζουν τα κεράσματα, προπαντός άφθονο κρασί και η τοποθέτηση λουλουδιών στο πέτο των σακακιών των ανδρών. Στο διάστημα αυτό γίνεται το προσκύνημα της

Ο αρραβώνας στη Σιάτιστα. Ο κουμπάρος αλλάζει τα δαχτυλίδια.

νύφης, ανταλλάσσονται τα δαχτυλίδια της νύφης και του γαμπρού από τον κουμπάρο, ενώ οι άνδρες τραγουδούν τα παρακάτω τραγούδια και συγχρόνως προσφέρονται τα δώρα.

Κάτι θα σου πω κόρη μ' κι' αντρέπουμι.
 Τι ν' τ' χείλη σου γαλαζιοκίτρινο;
 Μην αρρώστησες, μήνα αθιρμάθηκας;
 Ουδ' αρρώστησα ούτε θιρμάθηκα.
 Μένα η μάνα μου μ' αρραβώνιασιν,
 μ' έδουκιν μακρυά στον πέρα μαχαλά.
 Βρήκα πιθιρά σαν την τριανταφυλλιά,
 βρήκα πιθιρό κλωνί βασιλικό
 κι αντραδέλφια δυο, σαν τα τριαντάφυλλα,
 του τρανήτιρου είνι καλύτερο
 του μικρότιρο είνι διαουλ' κώτερο.

Νεραντζούλα μ' φουντουμένη πούνε τ' άνθη σου,
 πούνε τ' άνθη πούχες πρώτα, πούνε τα κάλλη σου;
 Φύσηξε βοριάς αέρας και μ' τα τίναξε.
 Σε παρακαλώ βοριά μου φύσα σιγανά,
 να κινήσουν τα καράβια τα ζαγοριανά.
 Να κινήσει κι' ο καλός μου απ' την ξενιτιά.

Δώδεκα χρόνους έκαμα να στήσω περιβόλι
 όλου μηλιές και κυδωνιές νεράντζι και λεμόνι
 κι' κόκκινες τριανταφυλλιές αντάμα με τις άσπρες.
 Σαν τώμαθαν και τα πουλιά της άνοιξης τ' αηδόνια,
 σεβάνουν βγαίνουν, μον' λαλούν, μον' κελαηδούν και λένε.
 Βασιλοπούλα τ' άκουσε ψηλά απ' το σαράϊ,
 καλότυχο εσύ πουλίμ' με τη λαλίτσα πώχεις.
 Τι ζήλευες Βασιλοπούλα μου που μένα το πουλάκι:
 Εσύ τρώγεις αφρόν ψωμί κι' εγώ βοσκώ χορτάρι.
 Εσύ κοιμάσαι στα χρυσά κι' εγώ στο κοντοκλάδι.
 Εσύ πίνεις γλυκό κρασί κι' εγώ νερό από τις μπάρες.
 Εσύ παντεχάινεις άνθρωπο για νάρθει να σε πάρει,
 κι' εγώ παντεχάινω σταυραητό που θέλει να με φάει.

Πέντι μήνες γκιζιρούσα στα τριαντάφυλλα
 κι' άλλους πέντι συριανούσα μέσ' στου γκιούλ μπαχτσέ.
 Βρίσκου κόρη όπου κοιμούνταν στα τριαντάφυλλα.
 Ρίχνου μηλου κι την κρούου, δε μι λόγιασιν,
 ρίχνου μάλαμα κι' ασήμι χαμουγέλασιν.
 Πούσαν ξένη μ' του χειμώνα όντας κρούουνα;
 Μούρθις τώρα καλουκαίρι που ζισταινούμι.

Έσαν ήρθης καλουσήρθης. Έτι μώφθις;
 Σούφερα γυαλί κρουστάλλι να γυαλίζισι,
 σούφερα φιλντίσι χτένι να χτινίζισι.

Κάτω στα δασιά πλατάνια στις κρυόβρυσες Διαμαντούλαμ.
 Κάθονται δυο παλικάρια και μια λυγερή Διαμαντούλα μ'
 και μια λυγερή.
 Κάθονται και τρων και πίνουν και την ζέταζαν και την ζέταζαν.
 Διαμαντούλαμ, τι 'σαι τέτοια, τέτοια μελανή;
 Μήνα ίσκιος σε πατάει μήνα φάνταγμα;
 Ούτε ίσκιος με πατάει, ούτε φάνταγμα,
 με πατάει ένα λεβέντης τα μεσάνυχτα.
 Κι' αν τον πιάσουμε το φίλο θα τον δειρούμε,
 θα τον δειρούμε στα χέρια με τραντάφυλλο
 θα τον δειρούμε στα πόδια με βασιλικό
 θα τον δειρούμε στο στόμα με γλυκά φιλιά.

Ύστερα από τα τραγούδια αυτά τραγουδιούνται παλιές καντάδες και σύγχρονα τραγούδια, καθώς και παρακάτω εύθυμοι στίχοι:

«Μαλαματένιος ο γαμπρός, μαλαματένια η νύφη,
 κι' όποιος τους αρραβώνιασε χίλια χρόνια να ζήσει.
 Ωραία που είναι η Σιάτιστα, να ήταν πιο μεγάλη
 πώχει τα σπίτια τα ψηλά στο Γρίβα τ' Μπαλαμπάνη.

Μετά το «ξεπροβίδισμα» των συμπεθερών το γλέντι συνεχίζεται στο σπίτι του γαμπρού.

Κατά τη διάρκεια του αρραβώνα τα παλιά χρόνια ο γαμπρός επισκεπτόταν τα πεθερικά και διανυκτέρευε στο σπίτι της νύφης Τετάρτη, Σάββατο, Κυριακή και μεγάλες γιορτές.

Ο γάμος ακριβώς επειδή σημαδεύει την κορυφή της ανθρώπινης ευτυχίας και μαζί την κρισιμότερη στιγμή της, έχει περιβληθεί μ' ένα πλήθος τελετουργικά έθιμα που αποσκοπούν στην εξασφάλιση της ευτυχίας για τη νέα οικογένεια και με μια σειρά γραφικές ετοιμασίες που δικαιώνουν απόλυτα την ονομασία του «Χαρά».

Τα γιορτάσιμα και οι ετοιμασίες για το γάμο άρχιζαν στη Σιάτιστα παλιότερα οκτώ μέρες πριν. Την πρώτη μέρα αυτού του οκταήμερου συγγενείς της νύφης πήγαιναν μέσα σε μεταξωτό μαντήλι στο γαμπρό «το νάχτι», τα μετρητά δηλαδή που έταζαν. Εκείνος στο μαντήλι έβαζε καλλυντικά για τη νύφη και το επέστρεφε.

Η δεύτερη και τρίτη μέρα ήταν αφιερωμένες στο καθάρισμα των σπιτιών του γαμπρού και της νύφης. Τις δυο επόμενες απλωνόταν η προίκα στο σπίτι τη νύφης φυσικά, για να τη δει ο κόσμος. Έρχεται η Πέμπτη. Από το πρωί ο γαμπρός στέλνει τα προσκλητήρια στα σπίτια των συγγενών και φίλων του. Το βράδυ της Πέμπτης ενώ ακόμα έδειχναν τα προικιά «έπιαναν» στο σπίτι του γαμπρού το προζύμι. Το δαχτυλίδι έμπαινε απάνω στο προζύμι: Δίπλα απάνω σε μια σέλα καθόταν ένα αγόρι κρατώντας το σπαθί που συμβολίζει την παλικαριά του γαμπρού.. Την Παρασκευή στέλνονταν από τους γονείς της νύφης τα προσκλητήρια στους συγγενείς

της και το βράδυ της Παρασκευής όπως στο σπίτι του γαμπρού την Πέμπτη, έτσι και εδώ αναπιάνονταν τα προζύμια με τον ίδιο τρόπο. Την ίδια μέρα γινόταν η ανταλλαγή των δώρων που στέλνονταν απάνω σε «ταψί» στο «σινί» ή «σνί» όπως το λένε ακόμα. Στο «σνί» λοιπόν έστελνε τα δώρα της στον γαμπρό, στα πεθερικά και στους άλλους συγγενείς με ονομαστική αφιέρωση. Ελάχιστα βήματα από αυτόν που έχει το «σνί» στο κεφάλι προπορεύεται ένα αγόρι που κρατάει στο ένα χέρι καναβέτα και στο άλλο καθρέπτη., και πίσω ακολουθούν τα μουσικά όργανα που παίζουν κατά τη διαδρομή.

Το Σάββατο ήταν αφιερωμένο στην τουαλέτα της νύφης και του γαμπρού. Στο σπίτι της νύφης γινόταν το πλέξιμο των μαλλιών από τις φιλενάδες της ενώ τα όργανα έπαιζαν και τα τραγούδια γέμιζαν το σπίτι:

Αργυρό μου χτένι σέρνει αγάλια, αγάλια
 τρίχα μη ραγίσει γιατ' αυτή την τρίχα
 την έχω αγουρασμένη και ξαγουρασμένη
 με εκατό φλουράκια.

Στο ζύμωμα και το στόλισμα της κουλούρας απ' τη μάνα, η κόρη τραγουδά:

Γράψε, μάνα μ' γράψε,
 γράψε στο σκαφίδι,
 όντας θα ζυμώνεις
 μένα να θυμάσαι.

Και στ' άλλο σπίτι η μουσική αντιλαλούσε και τα παλικάρια τραγουδούσαν μαζί με το γαμπρό που ξυριζόταν.

Ο γάμος στη Σιάτιστα.

Αργυρό μ' ξυράφι σέρν' αγάλια, αγάλια
 τρίχα μη ραγίσει γιατί αυτή την τρίχα
 την έχω αγουρασμένη και ξαγουρασμένη
 εκατό σαράντα άσπρα, εκατό σαράντα ένα,
 και δαχτυλίδ' δεμένου, σ' ένα χρυσό μαντύλι.

Έτσι κυλά το γιορταστικό οκταήμερο και φθάνει η Κυριακή του γάμου. Η κόρη πρωί-πρωί την Κυριακή με τις φίλες της πηγαίνει στο πηγάδι. Είναι η τελευταία φορά που θα φέρει νερό στο σπίτι του πατέρα της, για να ποτίσει τα λουλούδια της. Αυτό συγκινεί την ψυχή της κόρης και την συγκίνησή της εκδηλώνει το τραγούδι της:

Μάνα μου, τα λουλούδια σου συχνά να τα ποτίζεις
 κάθε πρωί με δάκρυα, το βράδυ με τους πόνους.
 Αφήνω γειά στο μαχαλά και γειά στις μαυρομάτες...
 αφήνω και στο σπίτι μου τρία γυαλιά φαρμάκι.
 Τώρα να πίνει η μάνα μου τάλλο η αδελφή μου,
 το τρίτο πούνε το φαρμακερό, ας πίνουν οι εχθροί μου.

Το μεσημέρι παρατίθεται πλούσιο γεύμα (σουφράς) με περιποίηση των καλεσμένων απ' τους μπράτιμους και το νουνό. Και τότε ακούγεται το παρακάτω τραγούδι:

Εδώ σε τούτο το σοφρά,
 σε τούτου του τραπέζι
 τρεις μαυρομάτες μας κερνούν κι' τρεις καλές κοπέλες.
 Η μια κερνάει με σταμνί
 κι' η άλλη με την κούπα
 κι' η τρίτη η μικρότερη
 με μαστραπά ασημένιου.
 Κέρνα μας κόρη μ' κέρνα μας,
 κέρνα ώσπου να φέξει,
 ώσπου να βγει ου Αυγερινός
 να πάει η Πούλια γιόμα.

Αλλά η ώρα η επίσημη πλησιάζει. Οι παράνομοι έρχονται να πάρουν τη νύφη. Και αυτήν σαν να αποστέργει τη συμφωνία του πατέρα της, τον παρακαλεί να δώσει πίσω τα παπούτσια που της έφεραν.

Σε γέλασαν, πατέρα μου
 μ' ένα ζευγάρι παπούτσια.
 Για δωσ' τα πίσω πατέρα μου
 και μένα μη με δίνεις.
 Για δεν τα δίνω κόρη μου
 και σένα θα σε δώσω.

Έτσι η νύφη παίρνει το δρόμο για τα στεφανώματα, ενώ ακούγεται από τις γύρω γυναίκες το παρακάτω τραγούδι:

Δε σου λέγα Παρδίκια μου
 το καλοκαίρι μη λαλείς;
 Θα στήσω βρόχια στα βουνά,

Θα σε τσακώσουν ζωντανή
σαν την περδίκια στο κλουβί
σαν το στρουθί στην σκανταλιά.

Μετά τα στεφανώματα γίνεται στην πλατεία της Σιάτιστας ο τρανός χορός, στον οποίο παίρνουν όλοι οι προσκαλεσμένοι. Ο τρανός χορός καθιερώθηκε το έτος 1784 κατά την πρώτη επιδρομή των Τουρκαλβανών, τους οποίους απέκρουσαν 500 γενναίοι Σιατιστινοί, που συγκέντρωσε ο προεστός Λογοθέτης στο αρχοντικό της ξακουστής Κυρα-Σανούκως Χατζηγιάννη. Ο Τρανός χορός είναι ήρεμος και με συμμετρικές κινήσεις στην αρχή, ταχύς και πηδηχτός στο τέλος και εκφράζει τη λύπη των συγγενών της νύφης και τη χαρά της οικογένειας του γαμπρού.

Για τ' ισένα κυρά νύφη πέντε κάστρα μάλωναν
κι ' άλλα πέντε πολεμούσαν, για τα δυο σου μαύρα μάτια
και το μιρτζιανό σου χείλι,
την αμάχη πο πιάσαμε και στη μεσ' σταυραϊτός
και μου πήρεν την περδίκια και μ' την έφαγι
και μου πήρεν το μαντήλι και μ' το πέταξιν.

Στου Αι-Θανάση την αυλή χρυσό πουλάκι στέκει και λαλεί...

Αηδονολαλεί και λέει τον καιρό που θελ' να εύρει.

Στα τρία αλώνια βάλαν την βουλή για σταμούλη το σκυλί,
μεσ' στη Σιάτιστα να πάνουν, τρεις αρχόντισσες να πάρουν,

Τη Γεράνεια να πατήσουν και άρχοντα να μη αφήσουν....,

Το τραγούδι διαρκεί τόσο, όσο να συμπληρωθούν τρεις γύροι, οπότε διαλύεται ο χορός και επιστρέφουν οι συγγενείς της νύφης στο σπίτι της και οι άλλοι στου

Ο τρανός χορός στη Σιάτιστα.

γαμπρού, όπου περνούν τη νύχτα διασκεδάζοντας. Μετά τον τρανό χορό οι νεόνυμφοι πηγαίνουν στο σπίτι του γαμπρού. Στην πόρτα τους υποδέχεται η μάνα του γαμπρού με δυο ψωμιά στα χέρια και τα βάζει στα κεφάλια τους.

Το απόγευμα της Παρασκευής οι συγγενείς της νύφης συνοδεύοντας το ζεύγος επισκέπτονται τα συγγενικά σπίτια για τα «γεμίσια». Τα γεμίσια είναι κεράσματα (ζαχαρωτά, καραμέλλες, κουφέτα) τα οποία μαζεύονται σε ένα «μπέτσικο μαντήλι», που κρατάει κάποιο μικρό αγόρι. Τα γεμίσια θα επαναληφθούν κατά τον ίδιο τρόπο και την Κυριακή στους συγγενείς του γαμπρού. Η πρώτη επίσκεψη θα γίνει στο σπίτι του νουνού και σε συνέχεια του μεγάλου μπράτιμου και στ' άλλα. Τελειώνοντας τις επισκέψεις έρχονται όλοι στο σπίτι του γαμπρού.

Ο γάμος τελείωσε πια ύστερα απ' το ξεφάντωμα. Τα δυο συγγενολόγια επέστρεφαν στον καθημερινό τρόπο ζωής τους και μόνο τα νέο αντρόγυνο θα γευόταν τις πρωτόγνωρες εμπειρίες της παντρείας με χαρές και ευθύνη μέσα στο νέο σπιτικό.

Γ) ΘΑΝΑΤΟΣ. ΝΕΚΡΙΚΑ ΕΘΙΜΑ ΤΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ

Το να γεννηθεί κάτι μπορεί να θεωρηθεί σαν απλή και ευνοϊκή σύμπτωση, όμως το να πεθάνει ό,τι γεννήθηκε αποτελεί μοιραία ανάγκη. Γι' αυτό και ο θάνατος συγκλονίζει αθεράπευτα τα πρόσωπα που συνδέονται άμεσα με την ύπαρξη που χάνεται, αφήνοντας σημάδια βαριάς λύπης και πόνου. Συμβαίνει ωστόσο ένας λαός, όπως ο Σιατιστινός που ξέρει να χαίρεται να πανηγυρίζει και να γλεντά όταν η χαρά του τον πλημμυρίζει, ναιώθει ανάλογα πόνο, όταν τον δέρνει η λύπη ή ο θάνατος απλώνει τα φτερά πάνω του και να ξέρει να δημιουργεί λυπητερά τραγούδια εκφραστικά, όσο και της χαράς.

Πολλές δοξασίες επικρατούν σχετικά με την πρόγνωση του θανάτου: Το ούριλιαγμα του σκυλιού είναι κακό σημάδι, το λάλημα της κουκουβάγιας, το σπάσιμο καθρέφτι, το τρίξιμο στα ταβάνι, το κράξιμο των κοράκων, έδειχναν πως ζωντανά και άψυχα οσμιζόνταν το χάρο. Ωστόσο χωρίς φόβο και δεισιδαιμονική πρόληψη ετοιμαζαν και τα επιθανάτια ρούχα, γιατί πίστευαν πως ο θάνατος δεν ήταν παρά μετάβαση απ' την πρόσκαιρη στην αιώνια ζωή.

Και όμως η στιγμή του θανάτου ήταν φοβερή και δύσκολη. Όταν βεβαιονόταν ότι τ' αγαπημένο πρόσωπο τ' άρπαζε ο χάρος του κλείναν ευλαβικά τα μάτια. Απ' τις πρώτες φροντίδες των οικείων ήταν να «νίσουν» και να «αλλάξουν» τ' άψυχο σώμα. Το πρόσωπο του νεκρού άντρα δεν ξυριζόνταν, αλλά πλενόταν με κρασί. Η γνάθος του δενόταν με μαύρο μαντήλι. Τα χέρια του ήταν δεμένα σταυρωτά πάνω στο στήθος του. Του φορούσαν καλά ρούχα. Θυμίαμα έφραζε τα ρουθούνια και κόκκινο μαλί ή μετάξι τα χείλη. Τοποθετούνταν κι' ένα χρυσό νόμισμα στη τζέπη του νεκρού (τα πορθμεία). Αν ο νεκρός ήταν ανύπαντρος νέος ή νέα του φόραγαν τα νυφιάτικα. Τέλος ξάπλωναν το νεκρό με το κεφάλι στην ανατολή.

Και μόλις οι πένθιμοι ήχοι της καμπάνας δονούσαν τον αέρα, το θλιβερό άγγελμα έφερνε από στόμα σε στόμα σ' όλους το όνομα του πεθαμένου σιγά, σιγά προσέρχονταν οι γριουές στο πικραμένο σπίτι σκεπάζοντας το λείψανο με νεκρολούλουδα. Ο αβάστακτος πόνος για το χαμό του αγαπημένου γινόταν στα χείλη των γυναικών σπαρακτικό μοιρολόϊ.

Πουλάκι είχα στου κλουβί, τούχα καλά κλεισμένου,
του τάιζα τη ζάχαρι, του τάιζα του μόσχου.

Κι απού του μόσχου τουν πουλύ κι απού τη μυρουδιά του
ισκανταλίσκιν του κλουβί κι φύγιν του πουλάκι.

Σιμά του του ακουλουθώ μι του κλουβί στα χέρια,
«γύρισι πίσου, πλάκι μου, γύρισι στου κλουβί σου...»

Σαν έφτανε η πικρή ώρα της ταφής γινόταν η κηδεία με επιβλητικότητα. Τις τελευταίες περιποιήσεις έκαναν οι συγγενείς του νεκρού γυναίκες. Οι άντρες έμεναν στο νάρθηκα του ναού μέχρι να γίνει ο ενταφιασμός του νεκρού. Μετά επέστρεφαν στο σπίτι του νεκρού, όπως γίνεται και σήμερα και έπλεναν με νερό τα χέρια τους για να εξαγνιστούν. Έπειτα έτρωγαν «τη μακαρία» όπως λεγόταν η συνεστίαση μετά την κηδεία. Και είναι αυτό το κοινό γόμο για «σχώριου».

Το σπουδαιότερο απ' όλα τα Στατιστινά νεκρικά έθιμα είναι ότι το δωμάτιο όπου είχε ξεψυχήσει ο νεκρός έμενε κλειστό σαράντα μέρες με ανοιχτό παράθυρο και με δεμένο κόμπο υφάσματος στο σιδερένιο φράγμα της κάμαρας, όπου νύχτα μέρα έκαιγε καντήλι.

Το πένθος στη Σιάτιστα ήταν πολύ βαρύ. Οι πρώτες σαράντα μέρες ήταν γεμάτες οδύνη και σπαραγμό. Για τρία ολόκληρα χρόνια τελούνταν και συνεχίζει να τελούνται και σήμερα, τα καθιερωμένα μνημόσυνα: «Τα σαράντα, εξάμηνο, ετήσιο και τριετές με «ξεπαράχωμα» του νεκρού.

Τρία χρόνια δε γιορτάζουν τα «ονόματα», δεν πηγαίνουν επισκέψεις, δεν παίρνουν μέρος σε πανηγύρια, αρραβώνες και χαρές, τιμώντας τους νεκρούς με εκτέλεση του χρέους τους σ' αυτούς, με θρησκευτικότητα και έντονο χριστιανικό αίσθημα.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Μ. ΜΠΟΝΤΑΣ

Δ/ντής

Δημόσιας Βιβλιοθήκης Σιάτιστας

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΓΚΑΝΟΥΛΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ: Εκ των εθίμων της Σιατίστης. «Μακεδονικόν Ημερολόγιον» Νικολάου Σφενδόνη, 1935. Θεσ/νίκη 1935.

ΚΑΠΝΟΥΚΑΓΙΑ ΧΡΙΣΤΟΥ: Τα νεκρικά της Σιατίστης έθιμα: «ΕΦΗΜΕΡΙΣ» Έκδοση του Μορφωτικού και Εκπολιτιστικού Συλλόγου Σιατίστης ΜΑΡΚΙΔΑΙ ΠΟΥΛΙΟΥ». Φύλλο 12. Σιάτιστα. Μάϊος-Ιούνιος 1983.

ΜΠΟΝΤΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ: Δημοτικά τραγούδια Σιατίστης-Μακεδονίας. ΠΡΩΤΟΣ (Α!) Έπαινος του Λυκείου Ελληνίδων Θεσ/νίκης, Σιάτιστα, 1975.

ΜΠΟΝΤΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ: «Ο Γάμος στη Σιάτιστα». Χρονικά Α.. τόμος της Μακεδονικής Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας Θεσ/νίκη 1979.

ΜΠΟΝΤΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ: Τραγούδια που τραγουδιούνται στη Σιάτιστα στον αρραβώνα. Εφημερίδα Κοζάνης «ΧΡΟΝΟΣ» 4-5-1981.

ΠΑΠΑΝΑΟΥΜ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: Λαογραφικά Σιατίστης. Θεσ/νίκη, 1968.

Από αφηγήσεις παλιών Σιατιστινών.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΠΕΡΙΛΗΦΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΣΧΗΜΑΤΑ

ΔΡΑΣΗΣ

ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΕΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΠΕΡΙΛΗΦΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΣΧΗΜΑΤΑ

ΔΡΑΣΗΣ

ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΕΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΠΕΡΙΛΗΦΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΣΧΗΜΑΤΑ

ΔΡΑΣΗΣ

ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΕΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΠΕΡΙΛΗΦΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΣΧΗΜΑΤΑ

ΔΡΑΣΗΣ

ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΕΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΠΕΡΙΛΗΦΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΣΧΗΜΑΤΑ

ΔΡΑΣΗΣ

ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΕΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΠΕΡΙΛΗΦΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΣΧΗΜΑΤΑ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Φωτοστοιχειοθεσία — Έκτύπωση Όφσετ «**ΝΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΙΚΗ**»
Άχελώου 6 — Τηλ. 542.940 - 522.503 — **ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ**

Π. Γιαννούλης - Κ. Τσολερίδης - Γ. Λετούσης

ΤΟ ΝΥΦΙΑΤΙΚΟ . ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ

Μετά τη στέψη και τον τρανό χορό, στο γάμο της Σιάτιστας τα παλιά χρόνια, η νύφη χόρευε το νυφιάτικο στην πλατεία ή στο σπίτι του γαμπρού . Τα λόγια του τραγουδιού αυτού έχουν ως εξής :

" Έβγα μάνα μ'κι πιθιρά
να διχτείς τα νιδγάμπρα
πώρχουντε καμαρουτά
σαν αητός με πέροικα.
Έμπα, έμπα πιροικούλα μ'
μεσ'στ'αητού το σπίτι,
πάντ'αυτού φωλιά να στήσεις,
δικουχτώ πουλιά να βγάλεις,
κι'όλ'αρσενικά να γίνουν "

Γεώργιος Μ. Μπόντας
Λαογράφος
Τηλ. 21.514